

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо адміністрування соціальних внесків
(social contributions) у державах Європейського Союзу

***Анотація.** Аналітична записка присвячена дослідженню особливостей функціонування систем соціального захисту населення в європейських державах. Окрему увагу приділено законодавчому врегулюванню порядку фінансування соціального захисту, адмініструванню та управлінню схемами соціального страхування. Узагальнено моделі систем соціального захисту й зазначено їх основні відмінності. Проаналізовано положення законодавства щодо здійснення соціального страхування в кожній моделі системи соціального захисту. Акцентовано увагу на особливостях адміністрування страхових внесків, передбачених законодавством Ірландії, Франції, Нідерландів, Польщі, Литви, Швеції, Іспанії. Узагальнено висновки щодо загальних тенденцій фінансового забезпечення систем соціального захисту населення держав-членів Європейського Союзу.*

Ключові слова: моделі системи соціального захисту населення, адміністрування, управління, страхові внески, збори, соціальні податки, соціальні виплати, страхові фонди.

Вступ.

Сутність ідеї соціального захисту¹ особи полягає в подоланні проблем, пов'язаних із втратою доходу або засобів до існування та бідністю. Причини неможливості особи забезпечити себе і свою сім'ю можуть бути різними. У науковій літературі їх класифіковано в окрему групу – соціальні ризики. Цей термін, незважаючи на свою поширеність, не має загальноприйнятого визначення. Акти національного законодавства обмежуються класифікацією видів соціальних ризиків і врегульовують способи організації соціального захисту від наслідків їх настання.

Держава, яка визнає себе соціальною, виконує три основні функції щодо захисту від соціальних ризиків. Перша – перерозподіл доходів на користь найменш захищених верств населення за безпосередньої участі держави та / або шляхом заохочення соціальної активності бізнесу і громади. Друга – створення ефективних механізмів для накопичення особою коштів упродовж життя, у тому числі шляхом обов'язкового соціального страхування. Третя – соціальне інвестування державою та / або недержавними організаціями коштів у людський капітал, розвиток якого є одним із головних факторів економічного зростання².

---

¹ З метою досягнення мети і завдань дослідження терміни «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» застосовні в аналітичній записці як синоніми.

² Research Report Reforming welfare states. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/125618/1/800483332.pdf>

Незалежно від рівня співвідношення між цими трьома функціями, система соціального забезпечення є одним з основних способів перерозподілу коштів в економіці держави, а його масштаби потребують надійного адміністрування, зокрема фінансового управління та економічного менеджменту.

Загальні засади систем соціального забезпечення в державах Європейського Союзу (далі – ЄС).

Сучасна типологія моделей соціального забезпечення держав пропонує різні варіанти їх класифікації. В основі більшості систем покладено дві класичні моделі соціального захисту, які першими сформувалися у світовій історії: «модель Бісмарка» і «модель Беверіджа». Принципова відмінність двох систем полягає у методах фінансування та адміністрування соціального забезпечення³.

Сьогодні в державах-членах ЄС, залежно від форми організації та здійснення (державної чи приватної) соціального захисту, видів соціального страхування і ступеня охоплення ним населення (обов'язкового чи добровільного), розрізняють такі моделі систем соціального страхування: англосаксонська (в основі «модель Беверіджа») – Ірландія; континентальна (в основі «модель Бісмарка») – Німеччина, Австрія, Нідерланди, Франція, Бельгія тощо; скандинавська – Данія, Швеція і Фінляндія; південно-європейська – Італія, Іспанія, Греція, Португалія тощо.

За *англосаксонською* моделлю держава забезпечує за рахунок податків базові гарантії соціального захисту населення: медичне обслуговування, певні соціальні виплати та профілактику безробіття працездатного населення. Роботодавець відповідає за своєчасність відрахувань до фондів соціального страхування за працівників, координує соціальні відрахування працівників, а також бере участь у додатковому страхуванні⁴. Фактично інтегруються різні форми соціального забезпечення: соціальне страхування, мінімальна державна соціальна допомога та персональні заощадження. У разі настання соціальних ризиків, за забезпечення добробуту (вищого за мінімальний) відповідальні самі особи. Позитивними сторонами цієї моделі, серед іншого, є: задіяння всіх можливих учасників соціально-економічних відносин у формуванні системи соціального забезпечення; гарантування мінімального рівня потреб у разі настання соціального ризику.

У *континентальній* моделі система будується за принципом соціальної єдності за професійною ознакою. Держава не несе зобов'язання щодо відшкодування витрат, пов'язаних із соціальним ризиком, який стався з особою під час професійної діяльності. Такий ризик однаковою мірою несуть роботодавці та працівники (або самозайняті особи) через встановлену законом обов'язковість соціального страхування. Ефективне функціонування цієї моделі соціального захисту можливе за наявності повноцінних і стійких фінансових інституцій, зокрема страховиків, а також за умов, якщо державні органи, які здійснюють

---

³Bismarck versus Beveridge: a comparison of social insurance systems in Europe. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/dicereport408-db6.pdf>

⁴Beveridge Not Bismarck! European Lessons for Men's and Women's Pensions in Germany. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/10540.pdf>

наглядову діяльність, мають дієві методи регулювання та контролю. Застосування виключно цієї моделі соціального захисту є неприйнятним для держав, що розвиваються. Позитивними сторонами моделі, серед іншого, є: паритетне співвідношення рівня соціального забезпечення з рівнем фінансової участі у страхуванні; зацікавленість всіх учасників страхування, у тому числі держави, у профілактиці соціальних ризиків, зокрема випадків їх масового настання; формування накопичення для гарантування достатнього забезпечення, а також фінансового джерела для розвитку економіки.

У *скандинавській* моделі соціального захисту, яка тяжіє до англосаксонської моделі, отримання соціальних послуг та виплат, як правило, гарантується всім, хто постійно проживає у країні-перебування, та обумовлюється зайнятістю і сплатою страхових внесків. Фінансування систем соціального захисту здійснюється переважно за рахунок оподаткування, а також за рахунок страхових внесків роботодавців і найманих робітників. Загалом гарантований рівень соціальної захищеності доволі високий. Це досягається за рахунок активної перерозподільної фінансової політики, спрямованої на вирівнювання прибутків, відповідно до принципів держави загального добробуту⁵. Орієнтовно пропорція між бюджетним фінансуванням та фондами соціального страхування становить 80 % проти 20 %. Перевага надається соціальній допомозі та ощадним касам, а не соціальному страхуванню. У Швеції соціальне страхування від безробіття є добровільним і управляється профспілками. Основні риси цієї моделі: більшість витрат на соціальний захист фінансується за рахунок загальних податків; внески у страхові фонди не є вирішальним фактором у визначенні права на соціальну допомогу. У державах, що використовують цю модель, простежується тенденція до поступового зростання фінансової участі найманих працівників у страхових програмах, що супроводжується збільшенням розміру внесків із заробітної плати. Така тенденція стосується і внесків роботодавців. Щодо соціальних видатків держави впродовж останніх років, то вони скорочуються⁶.

Південно-європейська (рудиментарна, неусталена) модель є такою, що розвивається з нахилом у бік англосаксонської. Рівень соціальної захищеності в цій моделі низький, а соціальний захист часто вважається справою сім'ї. Через це сім'я та інші інститути громадянського суспільства належать до основних учасників соціально-забезпечувальних відносин. Соціальна політика держави має переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у прибутках окремих категорій громадян або домогосподарств. Низка допомог системи соціального захисту передбачає участь членів сім'ї одержувача в конкретних державних (освітніх, соціальних або медичних) програмах. Характерною рисою цієї моделі є асиметричність структури соціальних видатків держави. Як правило, найзначнішу частку соціальних витрат становить пенсійне забезпечення – до 15 % від ВВП, а на

---

⁵ Василик О.Д. Теорія фінансів. К: НІОС, 2000. 165 с.

⁶ Г.В. Григораш, Т.Ф. Григораш, В.Я. Олійник, І.Т. Субачов. Системи соціального страхування зарубіжних країн. Д.: ДДФА, 2007. 146 с

сімейні допомоги, у тому числі материнство, освіту й зайнятість, витрачаються незначні кошти – до 1 % ВВП⁷.

В умовах глобалізації посилюються тенденції поєднання елементів обох основних моделей («Бісмарка» і «Беверіджа») соціального захисту в межах однієї держави. Зазвичай це обумовлено появою нових соціальних ризиків, пов'язаних із деіндустріалізацією і терціарізацією⁸ сучасної економіки. Окрім того, поширюються гібридні моделі⁹ систем соціального забезпечення, в яких приватні інституції з надання соціального обслуговування фінансуються за рахунок державних програм соціального забезпечення або використовуються різні правові підходи для організації соціального захисту. Соціальне страхування як складова фінансового механізму системи соціального захисту присутня в усіх моделях.

Особливості адміністрування соціального страхування в окремих державах Європейського Союзу.

Адміністрування – це спосіб організації роботи публічної адміністрації або іншого уповноваженого суб'єкта, яка спрямована на задоволення інтересів фізичних та юридичних осіб за допомогою наявного у них потенціалу (правового, фінансового, кадрового, інформаційного тощо). На відміну від управління, ознакою адміністрування є постійний моніторинг стану виконання функцій, покладених на публічну адміністрацію або уповноважений суб'єкт. У цілому, адміністрування є технократичним¹⁰ процесом, який забезпечує виконання суб'єктом завдань своєї діяльності.

До *англосаксонської* моделі соціального захисту належить система соціального захисту **Ірландії**, яка є прикладом сучасної «моделі Беверіджа». Структурно система складається з двох організаційно-правових форм: державної соціальної допомоги та соціального страхування. Всі соціальні виплати можна поділити на три типи: страхові (на підставі сплати внесків Pay-Related Social Insurance, PRSI), нестрахові (базуються на перевірці матеріального стану особи) та універсальні (певні види соціальних виплат, які надаються незалежно від доходів особи або її участі в соціальному страхуванні).

Забезпечення функціонування системи соціального захисту населення віднесено до компетенції Міністерства соціального захисту (DSP), яке розробляє соціальну політику, здійснює загальне адміністрування та забезпечує надання страхових і нестрахових виплат та/або соціальних послуг, забезпечує функціонування схем соціального страхування та програм соціальної допомоги, у тому числі на випадок безробіття, захворювання, материнства, догляду, вдовства, інвалідності та старості.

⁷ Павлова Л.О. Політико-економічний аналіз системи соціального захисту населення в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01; Л., 2015. 230 с.

⁸ Терціарізація (від французького tertiarisation – третинний сектор) – зростання ролі сфери послуг (третього сектору економіки) в певній державі (місцевості), поширенням неповної зайнятості.

⁹ Яскравим прикладом є система соціального забезпечення США, яка поєднує модель Бісмарка щодо соціального страхування працюючих осіб та їх охорону здоров'я з моделлю Беверіджа щодо ветеранів та корінних народів, а також елементи гібридної канадської системи щодо прав літніх осіб у системі соціального обслуговування.

¹⁰ Технократія – форма управління, де рішення приймаються експертами, фахівцями

Структурно DSP поділяється на два основних департаменти: Aireacht (відповідає за розробку законодавства і загальне управління системою соціального захисту) і Служба соціального забезпечення (здійснює адміністрування заходів соціального захисту (облік осіб, надання соціальних виплат (послуг)). Служба соціального забезпечення відповідає за видачу особам Картки державної послуги (PSC) і присвоєння персонального номера за нею (PPS). PSC є документом, що забезпечує доступ особи до низки державних послуг, зокрема у сфері соціального захисту. PPS – це унікальний персональний номер, за яким особа звертається до місцевого органу соціального захисту під час першого працевлаштування, із наступним повідомленням про PPS місцевої податкової служби. PPS забезпечує доступ до інформації з питань соціального захисту¹¹, страхових внесків і податку на доходи, а також забезпечує надання медичних послуг. PPS обов'язково зазначається в заяві на отримання соціальної виплати (послуги) або в інших випадках звернення до місцевих органів Служби соціального захисту (Intreo).

Здійснення виплат та надання послуг забезпечується мережею центрів і відділень Intreo по всій державі (всього 126) або через вебпортал Mywelfare.ie. Intreo здійснює пошук роботи та професійну підготовку безробітних. Раніше зазначені функції здійснювало державне агентство Training and Employment Authority (FÁS), під управлінням міністра підприємництва, торгівлі та зайнятості.

Відповідно до Консолідованого закону про соціальне забезпечення (2005 року)¹² для отримання права на соціальну виплату особа повинна відповідати умовам конкретної соціальної програми / страхової схеми. Виплата допомог може передбачати додаткові умови для особи, зокрема щодо пошуку роботи. Якщо особа не має права на виплати за схемами соціального страхування, така особа має право на виплати за програмами соціальної допомоги, які запроваджені паралельно майже до всіх схем соціального страхування.

Законодавством не передбачені спеціальні програми або схеми соціального забезпечення для будь-яких категорій осіб. Наймані працівники і самозайняті особи є застрахованими в обов'язковому порядку за загальною схемою соціального страхування. Винятки із цього загального правила застосовуються у випадку певних форм сімейної зайнятості, зокрема ситуацій, коли приватний підприємець наймає певного члена(-ів) сім'ї, які допомагають у веденні бізнесу. Більшість роботодавців і працівників (старше 16 років та молодше 66 років) платять страхові внески (PRSI) до національного Фонду соціального страхування, яким керує і здійснює фінансовий контроль поточного стану міністр DSP.

PRSI поділяються на класи залежно від заробітку і типу роботи. Існує 11 класів PRSI: A, B, C, D, E, H, J, K, M, S і P¹³. Кожен клас PRSI має підкласи. PRSI розраховується на основі передбачуваної заробітної плати. Розрахована заробітна

¹¹ The Department of Social Protection. URL: <https://www.gov.ie/en/campaigns/16fa7-how-to-get-a-public-services-card-psc-or-personal-public-service-pps-number/>

¹² Social Welfare Consolidation Act 2005. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2005/act/26/enacted/en/html>

¹³ Social insurance classes. URL: <https://www.citizensinformation.ie/en/social-welfare/irish-social-welfare-system/social-insurance-prsi/social-insurance-classes/>

плата – це валова заробітна плата (дохід), у тому числі будь-яка умовна заробітна плата або виплата в натуральній формі.

Працівники, які заробляють менше 38 євро на тиждень (від усіх видів зайнятості) або старші 66 років, вважаються застрахованими за класом J, тобто лише щодо відшкодування від нещасного випадку на виробництві. Клас E застосовується до служителів релігійних організацій; клас B – до державних службовців; клас P – до професійних рибалок; клас C – до офіцерів армії тощо.

Більшість застрахованих осіб (промисловість, торгівля, сфера послуг) платять PRSI класу A¹⁴ за конусною ставкою. Ставка PRSI не нараховується до тижневої валової заробітної плати, що перевищує 424 євро¹⁵.

PRSI вираховуються із заробітної плати роботодавцем разом із податком на доходи і сплачуються за системою PAYE («Плати по мірі заробітку»). За наявності професійного або додаткового соціального страхування внески сплачуються працівником (PRSI EE) та / або роботодавцем (PRSI ER)¹⁶ (за домовленістю сторін або відповідно до галузевих угод).

Самозайняті особи сплачують внески класу S безпосередньо податковій службі. Податкова служба перераховує сплачені внески PRSI до Фонду соціального страхування. Особа не зобов'язана сплачувати внески PRSI після досягнення 70-річного віку, незалежно від того, чи працює за наймом або самостійно. Розмір і види виплат за схемами соціального страхування залежать від класу PRSI¹⁷.

Фонд соціального страхування складається з поточного та інвестиційного рахунків. Інвестиційним рахунком управляє міністр фінансів. Поточний рахунок складається з коштів, зібраних із доходів найманих працівників, які забезпечують поточні соціальні виплати і пенсії. Інвестиційний рахунок – це ощадний рахунок. Контроль за поточним та інвестиційним рахунками Фонду здійснюють Контролер і Генеральний аудитор¹⁸, які складають щорічні звіти і подають їх до палат парламенту.

Апеляційний офіс із питань соціального забезпечення є незалежним підрозділом Служби соціального захисту, до компетенції якого відноситься розгляд апеляцій щодо: рішень про соціальні виплати, заходів сприяння зайнятості, страхових випадків.

Всі, хто постійно проживають в Ірландії, мають право на певні медичні послуги. Міністерство охорони здоров'я відповідає за розробку й оцінку політики у сфері охорони здоров'я, за фінансування послуг, вимірювання їх ефективності, здійснює контроль їх надання. Безпосереднє адміністрування **реалізує** Директорат

¹⁴ Там само. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2005/act/26/enacted/en/html>

¹⁵ Pay Related Social Insurance (PRSI) Contribution Rates and User Guide.2023. URL: Downloads/216225_98adc7d5-8641-4e9d-8f9c-5907adecdd2a.pdf

¹⁶ Payslips. URL: <https://www.citizensinformation.ie/en/employment/employment-rights-and-conditions/pay-and-employment/pay-slip/>

¹⁷ Social insurance. URL: <https://www.citizensinformation.ie/en/social-welfare/irish-social-welfare-system/social-insurance-prsi/social-insurance/#:~:text=Where%20to%20apply-,Introduction,liable%20for%20social%20insurance%20contributions>

¹⁸ Вищі органи аудиту (SAI) Ірландії, висунуті Dáil Eireann (нижня палата парламенту) і призначені президентом.

служби охорони здоров'я при міністерстві, відповідальний за надання всіх медичних і персональних соціальних послуг, у тому числі щодо надання: лікарняного; первинних, громадських та безперервних послуг; послуг із догляду за хворими.

Щодо ринку праці, поширеними є програми зайнятості в місцевій громаді (СЕ), які розробляються для сприяння довгостроково безробітним особам (або іншим чином соціально вразливим) з метою повернення їх до роботи, у режимі неповного робочого дня, а також тимчасового працевлаштування на робочих місцях у місцевих громадах. Фінансування таких програм здійснюється за рахунок бюджету громади. Варто зазначити, що спонсорами зайнятості є добровільні організації або державні органи, які керують схемами СЕ на місцевому рівні.

Модель соціального страхування **Франції** відповідає *континентальній* моделі («модель Бісмарка»), але адаптована задля збереження ідеї національної солідарності («модель Беверіджа»), тому загальна система соціального забезпечення включає п'ять кластерів: страхування здоров'я, материнство, батьківство, інвалідність та смерть; страхування від нещасних випадків та професійних захворювань; державне пенсійне страхування; сімейні виплати; страхування на випадок безробіття.

Система соціального страхування функціонує за принципом перерозподілу доходів – виплати одержувачам допомоги здійснюються шляхом відрахувань із доходів економічно активної частини населення.

Загальна схема управління ґрунтується на ієрархії національних, регіональних та місцевих органів, що здійснюють безпосереднє адміністрування, які структуровані за характером соціального ризику, керуються (тобто перебувають під наглядом) міністерствами, відповідальними за певний кластер соціального захисту, а саме: Міністерством економіки, фінансів, промислового та цифрового розвитку; Міністерством праці, повної зайнятості та інтеграції; Міністерством охорони здоров'я; Міністерством соціальних справ; Міністерством солідарності, автономії та питань інвалідності¹⁹.

Національний фонд медичного страхування (*Caisse nationale d'assurance maladie, CNAM*)²⁰ – адміністративний державний орган зі статусом юридичної особи й фінансовою автономією. Складається з місцевих фондів (приватних організацій), які функціонують і управляються за принципом рівного представництва, й у своїй діяльності керуються директивами, ухваленими на національному рівні. Наразі функціонують 102 фонди первинного медичного страхування і 20 регіональних управлінь CNAM. Фонд перебуває під управлінням Міністерства охорони здоров'я та Міністерства економіки, фінансів, промислового та цифрового розвитку. CNAM адмініструє систему обов'язкового медичного страхування; керує, координує, консультує та підтримує дії місцевих організацій (фондів), які складають його мережу (CPAM, DRSM, Ugecam, Carsat, CGSS тощо);

¹⁹ The French Social Security System Introduction. URL: https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france.html

²⁰ Code de la sécurité sociale. Article L221-1. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000037064416>

веде переговори з медичними працівниками; здійснює управління ризиками та впровадження медичних послуг; контролює цільове витрачання коштів на медичне страхування тощо²¹.

Національний фонд страхування за віком (*Caisse Nationale d'Assurance Vieillesse*, CNAV)²² – акумулює всі ресурси соціального страхування по старості, втраті годувальника, нещасним випадкам на виробництві²³ та адмініструє їх через основні організації (відділення). До функцій CNAV віднесено: створення консолідованих рахунків; фінансування місцевих відділень; здійснення розрахунків за будь-які операції, пов'язані зі страховим забезпеченням у межах кожного напряму страхування. CNAV здійснює контроль за пенсійними фондами, а також фондами професійного медичного страхування, фондами загального страхування в частині виконання ними зобов'язань у зв'язку з досягненням особою пенсійного віку, втратою годувальника, професійним захворюванням або інвалідністю від нещасного випадку на виробництві. Рахункова палата щороку перевіряє звітність CNAV, зокрема пенсійний напрямок, а також допомагає парламенту здійснювати постійний бюджетний контроль за реалізацією законів про фінансування соціального забезпечення²⁴. Окрім того, відносини у сфері соціального забезпечення між урядом та CNAV регулюються Угодою про цілі та управління (COG), яка укладається кожні п'ять років. Витрати та надходження від пенсійного страхування щороку встановлюються законом про фінансування соціального страхування (LFSS)²⁵, який визначає основні напрями витрат, суми внесків і розміри базових пенсій.

Національний фонд сімейних допомог (*Caisse Nationale d'Allocation Familiale*, CNAF) – державна агенція адміністративного характеру з понад 100 офісами (National Office for Family Allocations або відділення CNAF та фонди – Family Allocations Office (CAF)), які виконують функції Департаменту соціального забезпечення, фінансують всі схеми сімейних допомог. CNAF є юридичною особою та має фінансову автономію²⁶. Розподіл коштів здійснюється Департаментом документообігу CNAF.

Національний фонд URSSAF²⁷ – державне адміністративне агентство, яке перебуває під спільним наглядом Міністерства соціальних справ та Міністерства

---

²¹ La Caisse Nationale de l'Assurance Maladie des Travailleurs Salariés. URL: <https://www.publisocial.fr/caisse-nationale-de-l-assurance-maladie-travailleurs-salaries/>

²² Code de la sécurité sociale. Organismes nationaux (Articles L222). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006073189/LEGISCTA000006156062/2018-06-14/#LEGISCTA000036390835

²³ Від нещасного випадку на виробництві до 2010 року страхування здійснював фонд CARSAT.

²⁴ LOI constitutionnelle no 96-138 du 22 février 1996 instituant les lois de financement de la sécurité sociale (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000741468/>

²⁵ Loi organique n° 2022-354 du 14 mars 2022 relative aux lois de financement de la sécurité sociale. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045351804>

²⁶ Code de la sécurité sociale. Article L223-1. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006073189/LEGISCTA000006156063/

²⁷ Попередня назва, яка і досі міститься у низці нормативних актів – Центральне агентство організації соціального забезпечення.

економіки, фінансів, промислового та цифрового розвитку і взаємодіє з усіма філіями (кластерами) соціального страхування, контролює збір страхових коштів. Місцеві організації URSSAF (приватні установи, фонди)²⁸ здійснюють збір внесків і контроль виплат за певними видами забезпечення, які відшкодовують надання медичної допомоги, пенсії за вислугу років, сімейні допомоги тощо. Місцеві організації URSSAF наділені повноваженнями щодо притягнення роботодавців до відповідальності за невиконання зобов'язань стосовно сплати страхових внесків. Національний фонд URSSAF відповідає за персоніфікацію внесків кожної філії (кластеру) шляхом постійного моніторингу результатів бухгалтерського обліку²⁹, а також здійснює постійний моніторинг, облік та прогнозування руху грошових коштів для кожної філії.

Функціонування ринку праці забезпечується соціальними партнерами, які фінансують схеми страхування. Місія державної служби зайнятості – прийом, консультація, навчання та інтеграція осіб у ринок праці; працевлаштування, виплата допомоги тощо³⁰. France Travail є національною державною установою зі статусом юридичної особи та фінансовою автономією, яка, окрім сприяння у працевлаштуванні, забезпечує від імені органу, який керує схемою страхування на випадок безробіття, надання страхової допомоги та допомоги для самозайнятих працівників, а від імені держави – надання допомоги солідарності³¹.

Фінансування системи соціального захисту. Приблизно 80 % коштів системи соціального захисту формується за рахунок внесків від доходів зайнятих осіб (див. Додаток 1) та сплачуються роботодавцем і працівником. Окрім того, законодавством передбачені обов'язкові збори (ITAF), які спрямовуються на фінансування соціального захисту. За даними рахунків соціального захисту³², ITAF є другим джерелом фінансування соціального захисту після соціальних страхових внесків. Існує близько п'ятдесяти ITAF, зокрема: загальний соціальний внесок (CSG) і внесок на погашення соціального боргу (CRDS).

У **Нідерландах** система соціального захисту належить до континентальної моделі соціального забезпечення, але має відмінні від класичної «моделі Бісмарка» риси. За оцінками експертів, соціальний захист у Нідерландах є одним із

---

²⁸ Приватні організації, головним завданням якої є збір внесків на соціальне страхування працівників і роботодавців, які фінансують Régime general (загальний рахунок) системи соціального забезпечення Франції, включаючи державне медичне страхування

²⁹ Code de la Sécurité sociale. Chapitre 5. Section 1. Article L225. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000042684379

³⁰ Code du travail. Service public de l'emploi et placement (Articles L5311-1 à L5334-1). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006072050/LEGISCTA000006145417/#LEGISCTA000006145417

³¹ Code du travail. Partie législative (Articles L1 à L8331-1). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006072050/LEGISCTA000006178148/#LEGISCTA000018767057

³² La protection sociale en France et en Europe en 2016 - Résultats des comptes de la protection sociale - édition 2018. URL: <https://drees.solidarites-sante.gouv.fr/publications/panoramas-de-la-drees/la-protection-sociale-en-france-et-en-europe-en-2016-resultats>

найрозвиненіших серед держав ЄС за масштабами охоплення і розміром соціальних виплат.

Система соціального захисту складається із соціального забезпечення (соціальна допомога³³ і реінтеграція) та соціального страхування. Соціальне страхування здійснюється в таких організаційно-фінансових формах: національне соціальне страхування; соціальне страхування найманих працівників. Окремим елементом у системі соціального захисту є соціальне страхування самозайнятих осіб на випадок втрати працездатності (інвалідності), яке з 1 січня 2027 року відповідно до Закону про страхування на випадок інвалідності³⁴ стане обов'язковим.

Розмір соціальної допомоги, як правило, залежить від самостійних дій одержувача щодо свого забезпечення (Закон про пільги (TW), Закон про забезпечення доходів для безробітних працівників похилого віку та осіб із частковою інвалідністю (IOAW); Закон про забезпечення доходів колишніх самозайнятих осіб похилого віку та осіб із частковою інвалідністю (IOAZ)). Окремі соціальні виплати передбачають верифікацію інформації про наявність власного капіталу або спільного з кимось домогосподарства. Особливою соціальною допомогою, для якої законодавством не встановлено жодних умов, є базовий дохід.

Обидві організаційно-фінансові форми соціального страхування можуть здійснюватися в обов'язковому чи добровільному порядку. Національні схеми обов'язкового соціального страхування забезпечують захист на базовому рівні тих, хто працює або живе в Нідерландах і сплачує страхові внески, на випадок: старості, смерті, витрат на лікування та інвалідності.

Обов'язкове національне страхування здійснюється відповідно до: Загального закону про пенсії за віком (AOW)³⁵, Загального закону про допомогу особам, які пережили трагедію (допомогу утриманцям) (ANW)³⁶, Закону про довгостроковий догляд (опіку) (WLZ)³⁷, Закону про молодих осіб з інвалідністю (Wajong)³⁸. Добровільне національне страхування здійснюється відповідно до законів про пенсії за віком (щодо додаткового соціального страхування) та про допомогу особам, які пережили трагедію (допомогу утриманцям).

Національні схеми страхування в карибській частині Нідерландів регламентуються окремим законодавством.

Соціальне страхування працівників здійснюється відповідно до: Закону про працю і доходи в залежності від працездатності (WIA)³⁹, Закону про страхування на

---

³³ Наприклад, Загальний закон про допомогу на дітей (AKW), Закон про участь (Participatiewet (Pw)), який прийнято на заміну Закону про працю та соціальну допомогу (WWB) і Закону про соціальну зайнятість.

³⁴ Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002524/2024-01-01>

³⁵ Algemene Ouderdomswet. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002221/2024-01-01>

³⁶ Algemene nabestaandenwet. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007795/2024-01-01>

³⁷ Wet langdurige zorg. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035917/2024-01-01>

³⁸ Закон прийнято у 2015 році на заміну законів Про підтримку праці та зайнятості для молодих людей з обмеженими можливостями (Wajong Act 1997 p.) та Про молодих осіб з інвалідністю (Wajong 2010)

³⁹ Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0019057/2024-01-01>

випадок безробіття (WW)⁴⁰, Закону про допомогу на випадок хвороби (ZW)⁴¹, Закону про страхування на випадок інвалідності (AOV)⁴². Добровільне страхування працівників регламентується окремими положеннями законів: про страхування на випадок безробіття, про допомогу на випадок хвороби, про працю і доходи в залежності від працездатності, про додаткове соціальне страхування.

Базовим є Закон про довгостроковий догляд (опіку) (WLZ), що визначає коло осіб, які підлягають обов'язковому національному соціальному страхуванню, а також медичному страхуванню, – це резиденти і нерезиденти, які сплачують податок на заробітну плату за роботу, виконану в Нідерландах або на континентальному шельфі. Відповідно до Закону про охорону здоров'я⁴³ загальне управління галуззю охорони здоров'я здійснює Міністерство медичної допомоги. Інститут охорони здоров'я (Zorginstituut) – незалежний адміністративний орган зі статусом юридичної особи, який здійснює контроль впровадження медичного страхування, управління страховими ризиками у сфері охорони здоров'я, а також визначає характер, обсяг і зміст медичних послуг у межах страхування та забезпечує контроль їх якості. Інститут охорони здоров'я є розпорядником Фонду медичного страхування і Фонду довгострокового догляду (опіки). Адміністрування на рівні надання послуг і виплат здійснює медичний страховик або страхова компанія згідно зі страховим полісом.

Управління системою соціального захисту здійснює Міністерство соціальних справ та зайнятості. Розмір відсотків соціальних внесків для національного страхування і страхування працівників визначається щорічно міністром цього міністерства. При визначенні відсотка заміщення страховою виплатою втраченого доходу досліджуються витрати домогосподарств, а також враховується рівень купівельної спроможності. Відповідно до Закону про організацію праці та доходи⁴⁴ незалежним органом управління соціального страхування на випадок непрацездатності, тимчасової непрацездатності, безробіття є Інститут впровадження страхування працівників (UWV), який має статус юридичної особи, керує та розпоряджається коштами: Загального фонду на випадок безробіття, Державного імплементаційного фонду, Фонду виплат і Фонду підтримки молодих осіб з інвалідністю.

Відповідно до Закону про фінансування соціального страхування⁴⁵ управління та адміністрування Фонду старості, Фонду утриманців та Загального фонду допомоги на дітей здійснює Банк соціального страхування (SVB). До того ж, SVB акумулює і верифікує інформацію про всіх застрахованих осіб, одержувачів соціальної допомоги у межах національних схем соціального страхування та про

⁴⁰ Werkloosheidswet. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0004045/2024-01-01>

⁴¹ Ziektewet. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001888/2024-01-01>

⁴² Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002524/2024-01-01>

⁴³ Zorgverzekeringswet. URL: https://wetten.overheid.nl/BWBR0018450/2024-01-01/#Hoofdstuk6_Paragraaf6.1_Artikel58

⁴⁴ Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0013060/2024-01-01/#Hoofdstuk5>

⁴⁵ Wet financiering sociale verzekeringen. URL: https://wetten.overheid.nl/BWBR0017745/2024-01-01/#Hoofdstuk7_Afdeling3_Paragraaf2_Artikel112

осіб, які належать до застрахованих осіб у схемах, які перебувають в управлінні інших страхувальників. SVB забезпечує реалізацію інших схем соціального захисту: особистий бюджет (pgb), допомога учасникам опору і жертвам війни (V&O).

Існує два види соціальних внесків: внески на національне страхування і внески на страхування працівників. За обов'язковими схемами двох форм соціального страхування сплата внесків є обов'язковою. Внески за національним страхуванням сплачуються роботодавцем від імені працівника разом із податком на заробітну плату. Страхові внески працівників сплачує роботодавець, утримуючи їх із заробітної плати працівника.

Податкова адміністрація (*Belastingdiens*) збирає страхові внески з найманих осіб разом із податком на доходи від зайнятості.

Система соціального забезпечення **Польщі** складається із: соціального страхування (обов'язкового, добровільного); медичного страхування (обов'язкового, добровільного) і медичних послуг, що фінансуються за державні кошти (конституційні гарантії⁴⁶); соціальної допомоги (стаття 67 Конституції Республіки Польща⁴⁷).

Законодавство про соціальне страхування не кодифіковано, тому регулювання відносин соціального страхування здійснюється відповідно до положень законів: про систему соціального страхування⁴⁸ (основні принципи; загальні, правові, фінансові та організаційні засади системи соціального страхування), про пенсійні виплати з Фонду соціального страхування⁴⁹, про грошові виплати із соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами⁵⁰, про соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань⁵¹ та інших нормативно-правових актів. Відносини у сфері медичного страхування регулюються Законом про медичні послуги, що фінансуються за рахунок державних коштів⁵².

Відповідно до статті 1 Закону про систему соціального страхування (далі – Закон) видами обов'язкового страхування є: пенсійне; у зв'язку із втратою працездатності (інвалідністю); у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності (захворюванням або травмою, не пов'язаними з нещасним випадком на

---

⁴⁶ Konstytucja RP. Rozdział II - Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela. Art. 68. URL: <https://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/ii-wolnosci-prawa-i-obowiazki-czlowieka-i-obywatela>

⁴⁷ Konstytucja RP. Rozdział II - Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela. Art. 67. URL: <https://www.prezydent.pl/prawo/konstytucja-rp/ii-wolnosci-prawa-i-obowiazki-czlowieka-i-obywatela>

⁴⁸ Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19981370887>

⁴⁹ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19981621118>

⁵⁰ Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19990600636>

⁵¹ Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20021991673>

⁵² Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20042102135>

виробництві), вагітністю та пологами; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Фонд соціального страхування (Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, FUS)⁵³ – державний цільовий фонд, створений для виконання завдань у сфері соціального страхування. Адміністратором FUS є Управління соціального страхування (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, ZUS)⁵⁴, яке управляє цим Фондом та його ресурсами, у тому числі веде облік страхових внесків на індивідуальних рахунках та забезпечує страхові виплати, виплати соціальної допомоги й інші види соціальних виплат, передбачених законодавством.

FUS складається з окремих фондів за видами обов’язкового соціального страхування. Окрім того, функціонує Демографічний резервний фонд (Fundusz Rezerwy Demograficznej, FRD)⁵⁵, основною метою діяльності якого є забезпечення надійності платоспроможності пенсійної системи. FRD фінансується за рахунок: частини внеску на обов’язкове пенсійне страхування (з 2008 року – 0,35 %); частки коштів, отриманих від приватизації активів Державного казначейства (40 %); коштів FRD, розміщених на депозитах; відсотків, отриманих від депозитів на рахунках, що ведуться ZUS, які не є доходами FUS та ZUS; коштів, стягнених за прострочення сплати страхових внесків тощо. Кошти FRD можуть бути використані для: покриття дефіциту пенсійного фонду, що виник внаслідок демографічних причин; надання безвідсоткової позики, що поповнює ресурси пенсійного фонду для поточних виплат, забезпечує ліквідність FUS, що підлягає поверненню протягом не більше ніж 6 місяців із дня отримання коштів FUS; надання безвідсоткової позики для здійснення додаткових щорічних грошових допомог пенсіонерам і витрат на обслуговування виплати цих допомог, передбачених положеннями окремих нормативно-правових актів.

ZUS є державною установою, має статус юридичної особи, діяльність якої спрямовується і координується міністром, відповідальним за соціальне забезпечення (наразі це Міністерство праці та соціальної політики). ZUS здійснює: верифікацію інформації для визначення права на допомогу по соціальному страхуванню; виплату соціальної допомоги; облік, нарахування та стягнення внесків на соціальне страхування; ведення рахунків платників внесків; ведення індивідуальних рахунків застрахованих осіб; розподіл внесків до відповідних фондів; адміністрування фінансових ресурсів фондів соціального страхування, а також Аліментного фонду; підготовку актуарних аналізів та прогнозів у сфері соціального страхування; моніторинг рішень про тимчасову непрацездатність; контроль за виконанням зобов’язань по соціальному страхуванню платниками внесків і застрахованими особами тощо.

⁵³ Fundusz Ubezpieczeń Społecznych (FUS). URL: <https://www.zus.pl/o-zus/o-nas/finanse/fundusz-ubezpieczen-spolecznych>

⁵⁴ Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS). URL: <https://www.zus.pl/o-zus/o-nas/finanse/zaklad-ubezpieczen-spolecznych>

⁵⁵ Fundusz Rezerwy Demograficznej (FRD). URL: [https://www.zus.pl/o-zus/o-nas/finanse/fundusz-rezerwy-demograficznej#:~:text=Fundusz%20Rezerwy%20Demograficznej%20\(FRD\)%2C.wyp%20C5%82acalno%20C5%9Bci%20C5%9Bwiadcze%20z%20ubezpieczenia%20emerytalnego](https://www.zus.pl/o-zus/o-nas/finanse/fundusz-rezerwy-demograficznej#:~:text=Fundusz%20Rezerwy%20Demograficznej%20(FRD)%2C.wyp%20C5%82acalno%20C5%9Bci%20C5%9Bwiadcze%20z%20ubezpieczenia%20emerytalnego)

Окремою структурною одиницею в системі соціального захисту є Фонд сільськогосподарського соціального страхування (Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, KRUS)⁵⁶ – державна установа. KRUS відповідно до Закону про соціальне страхування фермерів⁵⁷ здійснює соціальне страхування фермерів, зокрема щодо забезпечення: пенсійних виплат; виплат у зв'язку із втратою працездатності (інвалідністю); у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, у тому числі у зв'язку з вагітністю та пологами; у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням, які спричинили втрату працездатності тощо.

Виплати в рамках медичного страхування і надання послуг із медичного страхування відповідно до Закону про медичні послуги, що фінансуються за рахунок державних коштів, здійснює Національний фонд охорони здоров'я (Narodowy Fundusz Zdrowia, NFZ)⁵⁸. Адміністрування коштів медичного страхування здійснює ZUS.

Конституційне право на соціальний захист⁵⁹ у Литві передбачає забезпечення у вигляді пенсії за віком і по інвалідності, соціальної допомоги в разі безробіття, хвороби, вдовства, втрати годувальника, в інших випадках, передбачених законом. Система соціального забезпечення складається із: соціального страхування (обов'язкового, добровільного) і соціальної допомоги. Відповідно до положень базового Закону про державне соціальне страхування (далі – Закон)⁶⁰ встановлені такі види соціального страхування: пенсійне; у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; у зв'язку з вагітністю та пологами; на випадок безробіття; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, загальнообов'язкове медичне страхування. Відносини із соціального страхування регулюються також законами про види соціального страхування: про соціальне страхування пенсій⁶¹; про соціальне страхування на випадок хвороби та материнства⁶²; про соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань⁶³; про соціальне страхування на випадок безробіття⁶⁴; про медичне страхування⁶⁵.

---

⁵⁶ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. URL: <https://www.gov.pl/web/krus>

⁵⁷ Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910070024>

⁵⁸ Narodowy Fundusz Zdrowia. URL: <https://www.nfz.gov.pl/>

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. 52 straipsnis. URL: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

⁶⁰ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1327/asr>

⁶¹ Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5901>

⁶² Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.116582/asr>

⁶³ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo Nr. VIII-1509 pakeitimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a374f223de811e68f278e2f1841c088>

⁶⁴ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.224462/asr>

⁶⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.28356/asr>

Державна система соціального забезпечення функціонує на солідарних засадах. Із 1 січня 2004 року запроваджено обов'язкове накопичення частини внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Ці кошти акумулюються на особистому пенсійному рахунку застрахованої особи, відкритому в обраній особою накопичувальній пенсійній організації (керуюча компанія або страхова компанія, яка має ліцензію або дозвіл наглядового органу на здійснення пенсійної накопичувальної діяльності відповідно до Закону про пенсійне накопичення)⁶⁶.

Система державного соціального страхування побудована за принципом самокупності, що виявляється у відокремленні бюджету державного соціального страхування (який також затверджується Сеймом Литовської Республіки щорічно) від державного, муніципального та інших бюджетів.

Управління коштами державного соціального страхування, зокрема акумулювання сум їх активів і зобов'язань, пов'язаних із внесками на соціальне страхування та виплатами, здійснюється Фондом державного соціального страхування (далі – Фонд), який їх адмініструє. Структурно Фонд складається із фондів: обов'язкового медичного страхування, довгострокових трудових виплат, гарантійний, пенсійних накопичень і резервного.

Основним джерелом надходжень до бюджету Фонду є страхові внески на державне соціальне страхування, що сплачуються страхувальниками і застрахованими особами, а також асигнування з Державного бюджету на фінансування базової (основної) частини пенсій. Решту коштів складають операційні доходи Фонду (пеня, штрафи тощо), інші асигнування з Державного бюджету та внески від добровільного страхування. Закон передбачає можливість здійснення асигнувань до бюджету Фонду з державного бюджету, якщо в результаті рішень, прийнятих Сеймом або Урядом, видатки бюджету Фонду перевищують доходи, які він отримує.

Управління соціальним страхуванням здійснюється: Міністерством соціального захисту та праці⁶⁷, зокрема щодо формування державної політики в цій сфері; Радою Фонду – колегіальним органом, який контролює діяльність правління Фонду, адмініструє страхові внески, забезпечує нарахування та призначення страхових виплат, їх своєчасність; Правлінням Фонду⁶⁸ – установою при Міністерстві соціального захисту та праці.

Оперативне управління і облік коштів Фонду здійснює Правління Фонду, яке забезпечує: збір та стягнення сум, нарахованих страхових внесків на державне соціальне страхування, штрафів, пені та недоїмки; обробку даних про застрахованих осіб, одержувачів соціальної допомоги та інших виплат; функціонування державного оператора інформаційно-телекомунікаційних систем, адміністратора Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та адміністратора Фонду соціального страхування на випадок безробіття,

⁶⁶ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215829>

⁶⁷ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. URL: <https://socmin.lrv.lt/lt/>

⁶⁸ SODRA. URL: <https://www.sodra.lt/lt/>

територіальних управлінь Фонду, інших органів Фонду, пов'язаних з управлінням Фондом. Зауважимо, що Правління Фонду забезпечує перерахування страхових внесків на обов'язкове медичне страхування відповідно до Закону про медичне страхування.

За фінансове адміністрування (перерахування або стягнення внесків та перерахування коштів до фондів) Накопичувальні пенсійні організації, Фонд обов'язкового медичного страхування, Фонд довгострокових трудових виплат, Гарантійний фонд сплачують правлінню Фонду відшкодування операційних витрат. За несвоєчасне перерахування коштів для виплати допомоги, яка фінансується з державного бюджету, структурних фондів Європейського Союзу та інших фондів і джерел, адміністративним органам Фонду нараховується пеня у розмірі, встановленому Міністром фінансів.

У Швеції система соціального захисту базується на соціальному страхуванні, яке має різні види і програми страхування, а суб'єктом виплат може бути не тільки особа, а й домогосподарство⁶⁹.

Відповідно до Кодексу соціального страхування соціальне страхування охоплює все населення, є обов'язковим і організаційно поділяється на страхування: за місцем проживання (гарантовані виплати і допомоги), за місцем роботи (виплати у разі втрати доходу)⁷⁰, страхування у випадках, відмінних від страхування за місцем проживання або роботи (інші виплати). Обов'язкове соціальне страхування не охоплює страхування медичних послуг і безробіття. Заходи захисту в рамках страхування фінансуються за рахунок внесків роботодавців і працюючих, а також податків. Суб'єкти, уповноважені на здійснення страхових виплат, різні. Так, допомоги в межах соціального страхування за місцем проживання, які передбачають перевірку матеріального стану одержувача і не підлягають оподаткуванню, на відміну від страхових виплат, пов'язаних із втратою доходу, виплачуються місцевими муніципалітетами (*kommuner*). Гарантовані соціальні допомоги не передбачають перевірки майнового стану (виплати і пільги для сімей з дітьми, осіб з інвалідністю чи захворюванням та осіб похилого віку)⁷¹. Їх фінансування здійснюється за рахунок податків і зборів.

Адмініструє соціальне страхування державна установа Агентство соціального страхування (*Försäkringskassan*⁷²), яке здійснює управління програмами соціального страхування для зайнятого населення і забезпечує виплати соціальних допомог сім'ям із дітьми, тимчасово непрацездатним особам, особам з обмеженими можливостями. До функцій *Försäkringskassan* належить верифікація інформації, яка необхідна для визначення виду соціальної виплати або послуги у

---

⁶⁹Socialförsäkringsbalk (2010:110). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialforsakringsbalk-2010110_sfs-2010-110/

⁷⁰ Lag (1991:1047) om sjuklön. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19911047-om-sjuklon_sfs-1991-1047/

⁷¹ Social insurance system. URL: <https://www.forsakringskassan.se/english/moving-to-working-studying-or-newly-arrived-in-sweden/social-insurance-system>

⁷² Försäkringskassan (*швед.*) – державна каса соціального страхування.

випадках, пов'язаних як із втратою доходу, так і з наданням допомоги за місцем проживання. У 2022 році витрати соціального страхування на виплати, якими керує Försäkringskassan, становили 246 мільярдів шведських крон, що еквівалентно 4,1 % ВВП Швеції. Вартість адміністрування, яке здійснює Försäkringskassan, склала 10 мільярдів шведських крон. За попередніми даними, у 2023 році вартість адміністрування Försäkringskassan склала 10,3 мільярдів шведських крон⁷³.

За результатами пенсійної реформи⁷⁴, із 2010 року Пенсійне агентство (Pensionsmyndigheten) адмініструє соціальне страхування для пенсіонерів (гарантована пенсія, житлова доплата, соціальна доплата до пенсії тощо) та забезпечує виплату державних страхових пенсій. До реформи пенсійна система складалася з двох рівнів (мінімальна та страхова (додаткова)). Додатковий рівень поступово замінений двома рівнями, які фінансуються за рахунок внесків застрахованих осіб. Перший рівень заснований на системі індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунків, на яких акумулюватимуться внески в розмірі 2,5 % заробітної плати (у межах встановленої законом «стелі»). Другий новий рівень, який став найбільш важливим нововведенням пенсійної реформи, передбачає сплату внесків до 16 % від фонду оплати праці, з їх зарахуванням на іменні рахунки осіб.

Інспекція соціального страхування (Inspektionen för socialförsäkringen, ISF) є наглядовим органом за фінансами системи соціального страхування⁷⁵. ISF – державна установа, яка контролює законність і ефективність здійснення соціального страхування з метою забезпечення стійкості системи соціального захисту. ISF проводить аудит соціального страхування, а також здійснює системний нагляд (перевірки) за діяльністю трьох органів: Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten і Skatteverket (податкове агентство)⁷⁶. ISF також може переглядати інші види діяльності, які впливають на функціонування системи державного соціального страхування, наприклад, на охорону здоров'я (медичне обслуговування), спільні соціальні проекти або колективне чи приватне страхування⁷⁷.

Державне управління соціальним страхуванням здійснює Міністерство охорони здоров'я та соціальних справ (*Socialdepartementet*). Агентство соціального страхування є найбільшим агентством серед 20 державних установ, двох державних компаній і трьох фондів, які є у підпорядкуванні міністерства. Забезпечення

---

⁷³ Social Insurance in Figures 2023. URL: <https://www.forsakringskassan.se/download/18.73da25b81888fb1e89b97d/1695274193538/social-insurance-in-figures-2023.pdf>

⁷⁴ Account statement from the Social Insurance Office: your Inkomstpension. URL: <file:///C:/Users/USER/Downloads/The+Swedish+Pension+System+Annual+Report+2003.pdf>

⁷⁵ Social insurance in Sweden. URL: https://www.government.se/globalassets/government/dokument/socialdepartementet/socialinsurancensweden_august-2016.pdf

⁷⁶ У Швеції сплачуються податки з усіх видів доходів, таких як заробітна плата, допомога по хворобі та пенсії, що є одним з джерел фінансування системи соціального захисту.

⁷⁷ Revisionsberättelse för Inspektionen för socialförsäkringen 2023. URL: https://www.riksrevisionen.se/download/18.52c2523f18e74ef65af381e/1711367218330/ISF%202023_0515%20Revisionsberattelse.pdf

надання медичних послуг з охорони здоров'я входить до компетенції органів державної влади, а соціальних послуг – до компетенції органів місцевої влади.

Управління ринком праці належить до компетенції Міністерства праці (Arbetsmarknadsdepartementet). Адміністрування ринку праці здійснює Державна служба зайнятості (Arbetsförmedlingen) – державне агентство Міністерства праці, яке відповідає за: підбір шукачів роботи та інформацію про роботодавців, які потребують працівників; професійну реабілітацію у співпраці з Försäkringskassan; сприяння в пошуку роботи особам з обмеженою працездатністю через інвалідність або захворювання.

Страховання на випадок безробіття здійснюється понад 20 фондами страхування на випадок безробіття⁷⁸. Товариство, яке бажає працювати як фонд страхування на випадок безробіття, реєструється в Інспекції страхування на випадок безробіття⁷⁹. Відповідно до статті 41 Закону про фонди страхування від безробіття фонд збирає внески, які, у поєднанні з іншими доходами, покривають поточні виплати учасникам фонду в разі настання страхового випадку та фінансують адміністративні витрати фонду.

За економічними показниками, у межах системи соціального захисту відбувається перерозподіл приблизно 20 % ВВП, головним чином, у формі податків на прибуток, податків на фонд заробітної плати і податків на додану вартість⁸⁰.

В Іспанії право громадян на соціальне забезпечення за принципом фінансової солідарності (між поколіннями і територіями) гарантується положеннями Конституції⁸¹. Реалізація права на соціальне забезпечення здійснюється відповідно до положень Основного закону про соціальне забезпечення⁸² (далі – Закон).

Система соціального забезпечення передбачає дві організаційно-правові форми: обов'язкове соціальне страхування і соціальна допомога. Соціальне забезпечення здійснюється відповідно до принципів загальності, єдності, солідарності і рівності, а також гарантування надання відповідного виду соціального захисту особам, які його потребують (за віком, у разі тимчасової втрати працездатності, інвалідності, безробіття тощо).

Структура загальнообов'язкового соціального страхування складається із двох схем: загальної і спеціальної. Загальна схема соціального страхування охоплює всіх працівників, які не пов'язані зі спеціальною схемою. Спеціальна схема соціального страхування встановлюється для тих видів професійної діяльності, для яких через їх характер, особливі умови часу і місця або характер

⁷⁸ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1997238-om-arbetsloshetsforsakring_sfs-1997-238/

⁷⁹ Lag (1997:239) om arbetslöshetskassor. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1997239-om-arbetsloshetskassor_sfs-1997-239/

⁸⁰ Overview of Social Insurance in Sweden URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/sweden/42-administration-and-governance>

⁸¹ Constitución Española. Senado de España. URL: <https://www.senado.es/web/conocersenado/normas/constitucion/detalleconstitucioncompleta/index.html#t1c3>

⁸² Real Decreto Legislativo 8/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social. Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-11724>

виробничих процесів таке встановлення є необхідним для належного застосування видів соціального захисту. Відповідно до Закону спеціальна схема соціального страхування передбачена для: самозайнятих працівників; працівників морської галузі; державних службовців, службовців і військовослужбовців; студентів; інших груп працівників, визначених Міністерством праці та соціального забезпечення. Відносини, пов'язані зі спеціальною схемою соціального страхування, регулюються нормами спеціальних законів у частині: форми сплати внесків і зборів; процедури реєстрації в системі загальнообов'язкового соціального страхування і порядку оформлення необхідного виду соціального захисту.

Загальне управління системою соціального забезпечення здійснюється: Міністерством праці та соціального забезпечення⁸³ (найвищий орган); Державним секретарем з питань соціального забезпечення (підпорядковується Міністерству, має Секретаріат з питань соціального забезпечення).

Безпосереднє управління системою соціального забезпечення за певними напрямками здійснюють самостійні організаційні структури, що підпорядковуються Державному секретарю, зокрема: Генеральна дирекція з організації соціального забезпечення (Dirección General de Ordenación de la Seguridad Social, DGOSS)⁸⁴ (відповідає за: виконання функцій правової та економічно-фінансової організації соціального забезпечення; планування і проведення економічно-фінансових та демографічних досліджень; підготовку попередніх проектів бюджетів соціального забезпечення; економічний та бюджетний моніторинг суб'єктів управління та спільних служб соціального забезпечення; оцінку управлінської та економічно-фінансової ситуації учасників системи взаємного соціального забезпечення, а також виконання відповідних функцій щодо відкритих державних пенсійних фондів зайнятості); Головне управління внутрішнього контролю соціального забезпечення (Intervención General de la Seguridad Social, IGSS)⁸⁵ (внутрішній аудит суб'єктів, що входять до системи соціального страхування); Юридична служба управління з організації соціального забезпечення (Servicio Jurídico de la Administración de la Seguridad Social, SJSS)⁸⁶ (юридичне консультування у сфері соціального захисту, представництво в суді суб'єктів управління та спільних служб соціального забезпечення).

Окрім того, безпосереднє управління системою соціального забезпечення здійснюється державними органами зі статусом юридичної особи, діяльність яких спрямовується і координується Міністерством праці та соціального забезпечення, зокрема: Національним інститутом соціального забезпечення (INSS); Соціальним морським інститутом (ISM); Головним казначейством соціального забезпечення

---

⁸³ Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones. URL: <https://www.inclusion.gob.es/en/el-ministerio>

⁸⁴ Dirección General de Ordenación de la Seguridad Social. Seguridad Social. URL: <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Conocenos/QuienesSomos/29429?changeLanguage=es>

⁸⁵ Intervención General de la Seguridad Social. Seguridad Social. URL: <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Conocenos/QuienesSomos/29424>

⁸⁶ Servicio Jurídico de la Administración de la Seguridad Social. Seguridad Social. URL: <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Conocenos/QuienesSomos/29417>

(TGSS); Управлінням інформаційних технологій соціального забезпечення (IT Management).

Управління та фінансове адміністрування системи соціального забезпечення здійснюється Головним казначейством соціального забезпечення (Tesorería General de la Seguridad Social, TGSS)⁸⁷, яке є юридичною особою, має провінційні дирекції, його діяльність координується і контролюється Міністерством праці та соціального забезпечення. Фінансове адміністрування системи соціального забезпечення здійснюється за принципом єдиного фонду і права розпорядження активами всієї системи соціального забезпечення на основі принципів фінансової солідарності.

До функцій TGSS⁸⁸ належить: реєстрація платників внесків у системі соціального страхування; нарахування і стягнення внесків, зборів та інших ресурсів, здійснення контролю в цій сфері; управління системою електронної подачі даних (RED⁸⁹); управління активами і правами, що складають нерухоме майно та цінні папери соціального страхування; організація виплат за зобов'язаннями у сфері соціального забезпечення і розподіл страхових коштів із метою своєчасного виконання цих зобов'язань; управління Резервним фондом соціального страхування; відшкодування у зв'язку з нещасними випадками на виробництві; управління добровільними пенсійними схемами, а також складення попереднього проекту бюджету витрат TGSS і ресурсів системи соціального забезпечення; створення, управління та використання єдиного стабілізаційного фонду системи соціального забезпечення (для задоволення потреб, викликаних відхиленнями між доходами та витратами⁹⁰) тощо. Із дирекціями TGSS, які забезпечують стягнення внесків на загальнообов'язкове соціальне страхування на рівні провінції, співпрацюють фінансові установи (банки, ощадні каси, сільські кредитні кооперативи, інші кредитні кооперативи, за умови підтвердження свого статусу відповідним сертифікатом), уповноважені діяти як інкасаторські контори в рамках соціального забезпечення.

Відповідно до Закону про загальне здоров'я⁹¹ надання медичної допомоги здійснюється за рахунок коштів державних адміністрацій. У межах своїх повноважень державні адміністрації розподіляють персональні і матеріальні ресурси служб охорони здоров'я. Виключення становить порядок надання медичної допомоги в містах Сеута та Мелілья, безпосереднє адміністрування яких здійснює Національний інститут управління охороною здоров'я (INGESA)⁹².

Висновки.

---

⁸⁷ Tesorería General de la Seguridad Social. Seguridad Social. URL: <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Conocenos/QuienesSomos/29417>

⁸⁸ Real Decreto 1415/2004, de 11 de junio, por el que se aprueba el Reglamento General de Recaudación de la Seguridad Social. Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-11836>

⁸⁹ Acceso al Sistema RED. Seguridad Social. URL: <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/InformacionUtil/5300/1490>

⁹⁰ Real Decreto-ley 36/1978, de 16 de noviembre, sobre gestión institucional de la Seguridad Social, la salud y el empleo. Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1978-28739>

⁹¹ Ley 14/1986, de 25 de abril, General de Sanidad. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1986-10499>

⁹² Instituto nacional de gestión sanitaria. URL: <https://ingesa.sanidad.gob.es/quienes-somos/origenes.html>

Зміни, які відбулися в державах-членах ЄС за останні два десятиріччя, дозволяють констатувати їх результативність у досягненні завдань швидкого соціально-економічного перетворення через структурні зміни економіки. За оцінками фахівців, реформи законодавства і систем соціального захисту виявилися більш реконструктивними, ніж це очікувалося. Поряд зі скороченням штатів співробітників інституцій, які забезпечують адміністрування соціального захисту, цифровізацією соціальної сфери та оптимізацією джерел фінансування, помітною є тенденція до універсалізації соціальних програм і схем соціального страхування. Деякою мірою цей процес обумовлений посиленням інтеграції соціальних систем.

Зазначимо, що системи соціального захисту держав-членів ЄС перебувають у постійному та динамічному оновленні, а соціальні програми і схеми соціального страхування, а також функції інституцій, які забезпечують реалізацію заходів соціального захисту, орієнтовані на нові економічні й демографічні реалії.

Серед держав-членів ЄС англосаксонську модель соціального захисту впроваджено в Ірландії. Така система передбачає отримання соціального захисту особою в разі настання соціального ризику. Основним джерелом фінансування для такої особи є бюджети різних рівнів. Головне завдання держави – забезпечення мінімального доходу особи. Для отримання забезпечення вищого рівня особа повинна сплачувати страхові внески.

Континентальна модель соціального захисту є домінуючою серед держав ЄС. У Франції, Нідерландах, Польщі та Литві така модель має характерні особливості. Водночас незмінною є участь в організації соціального страхування роботодавців, самозайнятих осіб і найманих працівників (їх представників), у тому числі щодо адміністрування соціальних внесків. Втручання держави мінімальне. Основна частка витрат на соціальний захист населення здійснюється через систему страхових компаній.

Фінансово-економічною основою скандинавської моделі соціального захисту, яка запроваджена у Швеції, є перерозподіл через державний бюджет соціальних податків, що стягуються за прогресивною шкалою, а також інших податків і страхових внесків. Відмінними рисами скандинавської моделі є універсальна державна система базового соціального захисту і наявність додаткового корпоративно-страхового компонента системи соціального захисту. Держава забезпечує високий рівень якості і загальнодоступності соціальних послуг.

Найбільш успішним представником південно-європейської моделі соціального захисту є система соціального забезпечення Іспанії.

За даними Євростату, витрати на соціальний захист у національних валютах зросли в більшості держав-членів ЄС. Кошти, які спрямовуються на соціальний захист, становлять суттєвий фінансовий ресурс, який потребує належного адміністрування. Так, серед держав ЄС витрати на соціальний захист у відсотках до ВВП були найвищими у Франції (32 % ВВП), Австрії та Італії (обидві по 30 %), тоді

як найнижчими – в Ірландії (11 %), Мальті (15 %), а також в Естонії, Литві та Угорщині (16 %) ⁹³.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.

---

⁹³ Видатки на соціальний захист. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231114-3>